

Biblioteko Katolik Idista

No. 24

ALPI-ROZI

Legendi e Poemi

da

JULES GROSS

Kanoniko Reguliera di Grand-Sant-Bernard.

Preco : 2 fr. 50

IDO-KONTORO : THAON-LES-VOSGES (FRANCIA)

Cheko-Konto postala No. 34.89, Nancy.

IMPRIMERIO XAVIER SUTTER - SAINT-DIÉ (VOSGES) FRANCIA
1928

ALPI-ROZI

(Legendi e Poemi)

FLORI ALPALA

Metro : trokei
— U — U — U — U — U

Flori reda, blanka flori
Blotisint e revadanta
Proxim la dazlant glaciери,
Edelweiss, vi steli santa,
Alpi-rozi ardoranta,
Flori blanka, reda flori.

Fugez fore, fugez alte,
Fugez proxim cielo blua,
Fрати, celez vi diskrete ;
Drinkез ek la fonti pura,
Oli plaudas por vi sola,
Fugez, fugez fore, alte.

Yes, por vi su ornas l'Alpi,
Rivereti babiladas,
Yes, por vi lumoz aurori,
E vesperi rede lumas,
Feineti por vi kantas,
Por vi du su ornas l'Alpi.

Flori proxim la glaciери,
Edelweiss, vi steli santa,
Vi simbolo di la puri,
Alpi-rozi ardoranta,
Quale kordii nobl amanta :
Kantez, kordii, lumez, flori.

LA RÓZI

« Ni ne plus audacas parolar pri la rozi », tale lamentas la poeto Sully-Prudhomme ; e tamen ni itere parolos pri la rozi e la poeti duros kantar la reja rozi reda quale sango, blanka quale la nivi dil somiti, la flori delikate parfumoza en la nokt ebruigiva di junio. Ni kantados la rozi plena de incensi e me naracos la legendo emociiganta dil valo Heremence, legendo tante pura, tante kandid qua igas florifar rozi mar-vela dum januaro frostigant, rozi purpura quale la labii dil yuna kastelanino di Heremence, rozi blanka quale lua mikra manui almonema, rozi de paradizo, lumoz e plu parfumoza kam omna aromati dil oreo Oriento.

Esis en la parokio Heremence, en la vilajo Tridoz, desaporinta depos la hororinda pesto di la Mez-epoko surnomizit « Nigra-Morto », esis ante multa yarcenti, domo fortifikita, mikra kastelo ; e la sinioro qua rezidis en ol vice la komto de Savoya nomizesis kastelano sive « major » di Tridoz.

La Heremencani memoras ankore nun ula kastelanino, damo Guillaume tante bona, tante kompatem a la povri ke lua amuzo maxim bela esis vizitar la mizeroz e la maladi.

Quante bone el konsolacis la sufranti ! Sunradio, on kre-dabus lo, akompanis damo Guillaume eniranta la domi nigra, la dometi klaudikant ube lojis, stretissime (1), granda familii de serfi. El ne nauzeis, ta kastelanino jentil e tante gracioza, preparar la tizani per lua manueti blanka, pektar

(1) Sufixo : *ístim*. L'autoro uzis, probe, ta sufizo neofical, ma tote internaciona en la senco di : tre. Ex. bonísima (tre bona). Ol fitas quale charmiva vesto al adjektivi ed adverbii. Kun verbo me dicus : fortissime pluvus ; kun substantivo : la pluvo es fortissima. *Ísim* diferas do de la sufizo *eg* qua indikas grado supera od extrema, *charjanta la nocíono*.

Ma, me permisas a me questionar l'Akademio, ka ta chanjo di senco sempre existas ? ka ridego ne restas rido, saltego, salto ? ka ne sufficus dicar : enorma salto, rido enorma ? e ka ni ne povus karear sen detrimento la sufizo *eg* tote artificial ? ka vice : aquo varmega, ne esus plu simpla dicar : aquo bolianta ?

Tale, Ido divenus plu facite komprenebla, unesmavide, e plu internaciona ?

l'infanti, mem balayar la chambrí ed aranjar la litachi. E, dum ke el exekutis ta bas-ranga ofici pro amo a Sinioro Iesu Kristo ed a lua matro benedikat, lua klar okuli ridetis tre amoze.

E quante multa « denari ek Saint-Maurice », quante multa vesti varma el disdonis, quante multa infanto-linjí por la nov-naskinti !

Quante multa esis la bapto-filii di la bel e jentil kastelanino, ed omni prejis ke Deo bona voluntez acceptar el uldie « en la santa flori » di lua paradizo.

Lua spozo ne esis almonema quale el, tote ne, ma on pardonis ad il multo, egarde la jentil kastelanino.

Kelkafoye il blamis el, imperis ad el esor min multe almonem... ma esabus tam desfacil al fairo ne brular, al uceli ne muzikar, a la forta yunuli ed a la gracioza yunini di Heremence ne ridar e ne kantar.

Singlasundie, damo Guillaume irante askoltar la meso esis akompauiat da servistino kargita per vesti varma por la povra serfi, ed el ipsa portis nutrivi en ula falduro di lua robo brokata.

Ulasundie, en januaro, kande la nivo esis alta e la vento koldisima, la kastelanino iris a la meso. En lua robo lilacea el portis plura pani blanka ye krusto oratra qui bone odoris. Ye mi-voyo dil kastelo el vizitabis povr oldino balde mortonta e tardeskabis. La granda klosho anuncis per sua voco grava ke la santa sakrifiko es jus komenconta.

Damo Guillaume hastis, e yen ke el videskis sua spozo, la sinioro kastelana ye festal vesti, sequat da plura viri armizita. La sinioro decensis de sua kavalo brun-reda, riche harnesizita e proximigante su il dicis ad el :

— Ha, siniorino, me deziras vidar to quon vu portas tante sorgeme en la falduri di vua robo.

— Mea amata sinioro e spozo, to quon me portas... to es rozi blanka e rozi reda, por vu ed anke por me.

Tale parolante damo Guillaume apertis la falduro di sua robo e montris granda brakiedi de rozi red e blank jus desklozita, ros-humid qui exhalis parfumo tante ebrigitant e dolca samtempe ke la voyo bone odoris quale lor la florifo di

la heg-rozieri e ke la spozulo sentis sua kordio kantar en sua pektoro.

La kastelanino ne hezitabis mem dum un sekundo respon-
dar tale; sendube el dicitis la paroli quin lua bon anjelo
inspiris ad el. Ridetante maxim gracioze el adjuntis :

— Prenez, kara sinioro ed amiko, prenez un bel rozo
blanka ed un bel rozo reda.

Il muteskis e ne audacis frolar ta flori marvela, desklozit
en la gardeni dil cielo azur. En lua kordio il dankis « bel
Sinioro Iesu » grantir ad il spozino tante santa. Fine, il prenis
la du flori e dicitis :

— Flori dum januaro ! quante bel miraklo ! Durez, sinio-
rino ed amiko karisima, esar almonem, e yen plusa « sous ek
Saint-Maurice » por la povra serfi.

Arivinte en Heremence, damo Guillaume askollis pie la
meso, e pose el iris che la povri por qui el adportabis la pani
blanka. El pensis : Ka li esos kontenta recevant la rozi ?

El desfaldis sua robo, e yen ke ne plus esis rozi, ma pani
blanka, ye krusto oratra, odorant delicoze la pasto varma...
e parfumo delikatisima, parfumo delicoz di rozi paradizal
plenigis la tota domo...

Ni duros parolar pri la rozi, pri la rozi blanka, pri la rozi
reda, pri la rozi lunoz, pri la rozi nivea ye parfumi oriental.

Tradukit da l'autoro

ek : *Hugonette, Légendes du Valais romand,*

« Spes », Lausanne.

VIRGINO (JUNGFRAU)

Metro : amfibraki
U - U I U - U I U - U I U
U - U I U - U

Virgino su celas en veli nivala,

Tre dolca el esas ;

Nur kantas en muski la fonti alpala,

La valo tranquila balmizas la venti ;

Virgino su celas en veli nivala,

Tre dolca el esas.

Ed omno tresayas ye lua beleso,

Tre bela el esas ;

Kolini, glacieteri, vi festez Virgino,

Ni festez, ni omna la granda Rejino,

Ed omni tresayez ye lua beleso,

Tre bela el esas.

E nula makulo sur fronto radioza,

Tre pura el esas ;

Sub veli fulguras vizajo cielala,

Mantelo velizas la korpo tre pura ;

Yes, nula makulo sur fronto radioza,

Tre pura el esas.

L'azuro lumoza kronizas la hari,

Tre granda el esas ;

Adkurez, vi omna, vi omna admirez,

E bela e pura e dolca divenez ;

L'azuro lumoza kronizas la hari,

Tre granda el esas.

SUR LA MONTI

Metro : amfibraki
 u — u | u — u | u — u
 u — u | u — u | u — u

Tinklanta bovini pasturas

En prati quin flori vestizas ;

Abeli sennombra zumadas :

« Ho ! quante la monti bel esas !

Kantadas uceli,

Abeli.

Abieti, larici regardas

Al cielo ; l'arbori kantadas,

Per liro dil branchi li pleas :

« Acensez, vi homi, li dicas,

Deala uceli,

Al cieli. »

LA ROSPO

Du viri de Nendaz sidas sub l'ombro di cerizieri, apud lia frument-agro. La varmeso opresas li. Esas julio, e depos multa dii ne falis aquo-guto de la cielo sempre blua. Turdi glutem, jei krier e furtera, finki e merli blotisinta sub la branchi dil foresto vicin audigas febla pepiadi. Apene, kelkafoye, veninte de la fora glacieri, timid sufleto fresha ociligas la folii velkinta, e la guturi di la du viri, la patro e la filio, aspiras avidisine ta koldeteso tro rara meze di atmosfero di forjejo cintilifant. La du viri drinkas unope de la bareleto ligna la vino blanka de Conthey, e pose li vishas su per la manuo dextra. Li probas lore glutar peceto de pano nigra qua krakas sub la denti, ma vane, e li depozas la pano-peco preske netushita.

E yen ke rospo avancas saltetante vers la du rurani. Sen timar, lu proximiskas. Quo es to ? on dicus ke lu regardas li implorante kompato.

— Ta rospo hungras, on kredus lo, afirmas la patro.

— Es vera.

La patro jetas ad lu pano-peco e la bestieto sizas ol avide e celas su inter sfoni.

Cirkume tri monati pose, la du viri adduktas sua bovino Chatagne a la ferio en Martigny-Bourg. Li arivas avan kapelo, desmetas la boneti lana e recitas devocoze *Pater* ed *Ave*. La marvel peizajo estalit avan lia okuli lasas li indifereenta. Preske ye lia pedi la graciaoz urbo Sion vekas e sendas a li la brilo di la fenestri qui apertas su a l'aer' aromatoz e koldeta dil matino. Klar tinkladi fugeskanta de la turno masiv di la katedralo ; axi di la chari grave kargit da la vendemiajo grinçant ; akut kansono de fluto pastoral ; bas-kanto di Rhône vagadant en lito ne ja bone digizit. La du Nendaz-ani iras rapide e Chatagne kontinue tinkligas sua kloheto klara. La voyeto stonoz di Fey abutas a la prati verda di Riddes. Yen la farmajo Ecône, ube pasturas la grava kavali qui adportas al hospico Grand-Sant-Bernard la ligno de Ferey. Fine, li videskas la kloheto elegant di Martigny-Ville. Turbo de homi bunte vestizita pasas avan la kirko qua ye ta epoko vidis poka domi blotisint sub lua ombro : rurani adduktanta bovini o bovyuni, komercisti portanta sako ledra, rurani intrikat ye la kolo en robi brun ornita per plisuri en la shultri e ridetant sub l'alta chapelo kovrita per rubandi de silko nigra rekamit per oro, omni hastis vers la chef-urbo di la distrikto, Martigny-Bourg.

Quante granda pelmelo en la ferio-prato ! La bedelo dil kastelano desfacile mantenas la paco. Plu kam cent bovin-kloheti samtempe tinklas. Kolportisti cirkulas meze dil turbo ed ofras po kelka monet-peci kapeleti en qui on vidas la Virgino nigra di Einsiedeln en nicho inter du kandeleti. Altri montras a la rurani silka rubandi ed aguli. Tavernestro instalas sua butiko en plen aero, e la vino blanka Marque e Coquimpey fluas en la gobleti ligna.

Apene instalita da la bedelo, la du Nendaz-ani vidas viro

triadekyara adkurant. La nekonocato regardas li dum kelka instanti e klamas joyoze :

— No, me ne kredas erorar... vi esas Nendaz-ani, ka ne ?

— Yes, sioro, yen vua serveri.

— Ha quante granda fortune ! esas vi, me rikonocas la du. Me kompras via bovino. Indikez la preco, me ne marchandos.

— El es grazos e mea filiino Katharina bone nutris el. Sis skudi bona semblas a me justa preco.

La nekonocato respondis :

— Kun altri me marchandus, ma ne kun vi ; me donas ok skudi bona e me adduktas vi che me por dejunar. Ha ! quante mea spozino esos kontentia !

La du Nendaz-ani ne savis quon li devis pensar pri ta evento. La nekonocato duktis li vers domo bon-aspekta, meze di Martigny-Bourg, ye kelka pazi di kuvento di regulierini dekorita per kolonaro ek nigra marmoro de Saillon. Arivint avan la domo il klamis :

— He, Margarita !

Yun muliero apertis la fenestro ye kareli ronda muntita en plombo e questionis :

— Quon tu volas, Etienne-Marie ?

— Spozino, preparez la maxim bon repasto posibla por amiki de Nendaz... ti quin tu savas. Me adduktos la bovino en la stablo ; me kompris el.

— Ta viri de Nendaz, klamis la yuna muliero... fortunoz evento !

Pos instalir la bovino, la tri viri eniris la domo. Bel tablo tuko blanka esis ja sur la tablo nucier-ligna vaxizit e poti stana stacis apud gobleti ligna sur plad-etajero dekorita per delikat plektaji.

— Sideskez, e ni drinkez ta vino de Coquimpey vartante la dejuno... ma, unesme, me devas pagar vi.

Dicante ta paroli, il levis la kovrilo di kofro, ektiris longa burso ye mashi stala e kontis :

— Yen ok skudi bona. Ka ni konkordas ?

— Yes, ni konvencionis pri ta preco.

— Lasez a me adjuntar ankore skudo bona por la homino qua tante bone nutris Chatagne. Ka esas vua spozino o vua filiino ?

— Esas mea filiino Katharina, bona yunino duadekeduyara. — Vu dankos el vice me, e kaze ke el balde spozesos, savigez lo da me por ke me partoprenez la festo ed adportez ad el donacajo.

La yun spozino preparabis repasto tante delikat ke nul-tempe la Nendaz-ani savurabis tala. El advokabis la helpo di lua matro, alert muliero, la maxim famoza koquistino en la tota cirkumajo, elta qua preparis omna mariaj-festini, la bapto-repasti, la koquistino quan sioro paroko venigis ye la festo patronal, elta, fine, quan la kastelano ne fallis demandar, de un yaro antee, por la gala-repasto ye l'eni-ro solena di lua Eceleenco, sinioro legato di l'episkopo.

Certe, damo Ermengarde montris su digna de sua famozeso. Hastoze el komprabis en la ferio-prato, grasoza leporo quan el prizentis kom rostajo, bela truto ek Dranse (to tre amuzis la du rurani qui nultempe manjabis fisho), bonisima bov-fileto, karno salizita, fine, fromajo kremoz de Charmotane. Venis la deseri : vafi, oblei « marveli » ed altra friandaji qui, certe, ecitus vua apetito se me enumerus oli. La repasto parfinite, Etienne decensis al kelero ed adportis du boteli polvoz e dekantinte oli sorgoze, il dicitis :

— Yen Coquimpey ek la viteyo di mea patruulo. Ta vino evas exakte triadek-e-du yari quale me. Mea patruulo (Deo accepte lua anno) enboteligis ol lor mea nasko, ed unesmafoye me desstopas un ek oli. Me rezervas l'altri por la bapto dil filii quin Deo bona grantos a ni.

Ton dicante il regardis ridetante sua spozino qua respondis anke per gracioz rideto.

— Me konservos altri por mea sepulto-dio. Me ne volis ke en dio tante fortunoz on omisez drinkar tal nektaro...

La vino fluis en la gobleti ed Etienne adjuntis :

— Por via saneso, honesta homi.

— Por vua, sioro Etienne.

— Nun, me volas naracar a vi mea vivo. Me esis homo senkordia, harda a la povri, e mea patruulo ne cesis blamar me pro mea hardeso ed avareso. Kande mizezozi venis frapar an nia pordo e demandis almono pro amo a Deo, me mokis lia mizezo, e kande me esis sola en la domo, li departis sen recevir ulo. Mea patruulo (Deo accepte lua anno) vane narra-

cabis a me la vivo di santa Martinus de qua venas la nomo di nia parokio e qua esis tante almonema ; vane, il avertabis me pri la punisi rezervit da Deo a la kordii senkompata por la povri, nulo emocigis me. Ofte il repetis a me la historio di un ek lua amiki samlandana, ilqua metamorfozesis a rospo, quankam il esis min harda a la povri kam me e nur jokis pri li. Ta viro diveninta rospo erste esis liberigat en Heremence da servistulo qua donis ad il pano-peceto.

— Tala desfortunajo povos eventar anke pri tu, il dicis. Ma me esis surd a lua minaci, nesentema ye lua exhorti.

Uldie, viro ragoza de Saxon, surnomizat « la bon povro » quan omni acceptis volunte pro lua rezignemeso, lua jentil rideto e lua « multa danki, Deo bona ridonos a vi to quon vi grantis a me » la bon povro venis demandar de me pano-peco. Harde me respondis ad il :

— Vu recevos nulo... quik departez ; se ne, me frapos vu.

Mea patruło (Deo acceptez lua anno) audis me e klamis :

— Etienne, genupozez e demandez pardono de la bon povro quan tu harde traktis, e donez ad il tua dineo.

— No, patro, me ne facos lo.

— Genupozez, me imperas lo a tu, raskalo, klamis mea patruło.

E me audacis klamar :

— Departez, povro maledikat ; se ne, me frapos vu.

Mea patro rektigis sua alta staturu, il qua kustume iris inklinata pro la kargajo dil yari ; il levis sua manui al cielo e dicis :

— Filio ne-human, me renegas tu ; me deziras ke tu chanjesz a rospo quale olim un ek mea amiki e ke tu esez koaktat mendikar pano-peceto, sen trovar liberigo ante obtenir ta pano-peco quan tu refuzas nun a povro di Iesu-Kristo.

Apene il parolabis tale, ke me saltetis en la koqueyo sub la hororinda formo di rospo. La bon povro fugabis, terorigita. Me ekiris la domo e probis acesar pueri qui donis pano-peceti a kolumbi. Li jetis a me stoni. Me tranis me penoze til Saxon, esperante emocigar la bona povro. Il departabis pilgrimante a Einstedeln. Dum multa monati me vartis lua retroveno ed intertempe me iris en la vilaji di la planajo : Fully, Saillon, Leytron. Ofte on lansis a me stoni e me mustis restar dum

semani en slamo por risanigar mea vunduri. Retrovenint a Saxon, me saveskis ke la bon povro mortabis dum la pilgrimo. Preske desesperinta, me meunoris mea samlandano liberigita en la fora vilajo Heremence, en la valo Herens. Pos marchir dum multa monati, fine me arivis ibe, e dum kin yari adminime me parkuris l'agri, guatante la rurani laboranta. Singladie me acesis li dum ke li manjis pano e fromajo ye la bordo di lia agri, ma nulu atencis me, se ne por stonagar me. Quon divenar ? La Providenco igis me memorar pri mea patruło. Me pensis ke vidante me en tante tristiganta stando il revokos forsan la malediko lansita kontre me.

Me departis do a Martigny, e bona Deo permis is a me renkontrar vi an la bordo di via frument-agro, dum ta varma jorno. Vi kompatis me jetante a me pano-peco. To esis mea liberigo. La peco esis grand e tre harda. Me komencis manjar ol e me sentis forci nekonocat invadar me. Me tranis me penoze kunportante la precoz peco de pano. Pos multa monati me arivis en Martigny. Me celis me en fosato por parfinar la manjo, e yen ke, ye la lasta bokedo, me riprenis mea formo homal.

Me hastis kurar a la domo patrol. Mea patruło jus recevabis la lasta sakramenti, ma il tre sufris pro ne rividir me ante lua morto. Quik kande me eniris il rikonocis me, quankam me chanjabis dum tante multa yari de suffri nedicebla. Il apertis a me sua brakii e mortis kun rideto sur lua labii.

Me jus spozeskis e me intencis departar a Nendaz por dankar mea salveri. Ha ! amiki mea, danko, danko ! Nun me savas ke, ta qua donas al povro, prestas al Sinioro.

Tradukit da l'autoro
ek : Hugonelle, *Légendes du Valais romand*,
Spes, editerio en Lausanne.

BLUA RIVERETO

Metro : amfibraki e adoniki
U - U | U - U | U - U
- - U | - U

Me zumas, me plaudas, me kuras,

 Blu rivereto,

Adavan, sus ! hop ! sus ! adavan !

Me saltas, me fugas plu fore,

 Sempre plu fore,

Til maro spumoza, adavan !

Me venas del pinti glaciera,

 Sunodazlanta,

Me balnis foresti durstanta,

 Viteyi, orea frumenti,

 Olda kasteli

Di « olda landeto » Valezia.

La maro imensa devoris

 Blu rivereto.

Ho nubi en cielo vaganta,

Riprenez, riportez al monti

 Sunodazlanta,

Me mikra, ke ibe me kantez.

PRINCI

A Sioro Quarfood.

Metro : amfibraki e adoniki
U - U | U - U | U - U
- - U | - U

En vesti silvea babilas

 Princa Printempo.

Infanti joyoza, kandida,

 Anjeli apene terala,

 Gaya Printempo,

Kantetez, ridetez e dansez.

En vesti cielblua triumfas

 Princa Somero,

Geyuni, ye kordii flamoza,

 Vi amez lo bela, lo bona,

 Flama Somero,

E sempre plu alte acensez.

En vesti purpura fulguras

 Princa Autuno,

Gespozi unkordia, unanma,

 Savurez la frukti miezoza,

 Ora Autuno,

Amanta, amata vi esez.

En vesti liliea, yen radias

 Vintro Rejala ;

Ho kapi nivea, lumoza,

 Terani ma balde cielani,

 Vintro Deala,

Al paco eterna aspierez.

